

**Profesor Maria Nartonowicz-Kot
(23 I 1950–26 XI 2015)**

Maria Nartonowicz-Kot urodziła się 23 stycznia 1950 roku w Tomaszowie Mazowieckim. W tym mieście kończyła kolejne szczeble edukacji szkolnej – szkołę podstawową i średnią, a egzamin dojrzałości zdała w 1968 roku w I Liceum Ogólnokształcącym. W tym też roku podjęła studia w Instytucie Historycznym (od 1970 roku – Instytucie Historii) Uniwersytetu Łódzkiego. W trakcie studiów wykazywała się aktywnością w ramach Studenckiego Koła Naukowego Historyków, którego była także prezesem. Ówczesne fascynacje młodej adeptki cechu historycznego oscylowały wokół spraw związanych z szeroko rozumianą kulturą Drugiej Rzeczypospolitej. Pod okiem swej wieloletniej Mistrzyni prof. dr hab. Barbary Wachowskiej przygotowała pracę magisterską pt. *Główne przejawy życia kulturalnego Tomaszowa Mazowieckiego w dwudziestoleciu międzywojennym*. Studia historyczne z wyróżnieniem ukończyła w 1973 roku, otrzymując tytuł zawodowy magistra historii. W tym samym roku rozpoczęła pracę zawodową w Zakładzie Najnowszej Historii Polski Instytutu Historii UŁ, początkowo jako asystentka stażystka, a następnie jako asystentka (1974–1975) i starsza asystentka (1975–1982).

Od początku pracy zawodowej zdecydowała się na badania związane z tzw. historią regionalną, której poświęciła większość prac naukowych. Swoją uwagę skierowała na mechanizm funkcjonowania wielkiego ośrodka przemysłowego, jakim była międzywojenna Łódź, drugie co do wielkości miasto Drugiej Rzeczypospolitej. Do podjęcia tego nurtu badawczego M. Nartonowicz-Kot skłoniła bardzo skromna historiografia dotycząca Łodzi okresu międzywojennego. Dawało to badaczce niepowtarzalną szansę na jej wzbogacenie.

Przygotowując dysertację doktorską, skoncentrowała swoje zainteresowania badawcze wokół samorządu terytorialnego, a zwłaszcza miejskich instytucji samorządowych w Drugiej Rzeczypospolitej. Główny nacisk położony został na Łódź, ale badaniami objęła także region Polski Centralnej. Zwieńczeniem tego etapu pracy naukowej było przygotowanie dysertacji doktorskiej pt. *Polityka i działalność kulturalna samorządu łódzkiego w latach 1919–1939* napisanej pod kierunkiem prof. B. Wachowskiej. Obrona i nadanie stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie historii odbyło się

w 1982 roku. Doktorat został wyróżniony w następnym roku nagrodą indywidualną III stopnia Ministra Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz nagrodą Prezydenta miasta Łodzi. Część tej obszernej dysertacji doktorskiej została wydana jako monografia przez Wydawnictwo UŁ w 1985 roku. Natomiast kilka innych problemów zawartych w dysertacji zostało opublikowanych w formie oryginalnych artykułów na łamach „Rocznika Łódzkiego” i „Acta Universitatis Lodziensis. Folia historica”.

Po obronie doktoratu M. Nartonowicz-Kot pracowała jako adiunkt i starszy wykładowca w Zakładzie (a następnie Katedrze) Najnowszej Historii Polski UŁ (1982–2001). Jej zakres badawczy uległ wyraźnemu rozszerzeniu. Obok kontynuacji dotychczasowych badań, poszerzonych jednak o inne szczeble administracji, a mianowicie samorząd powiatowy i wojewódzki ze zwróceniem uwagi na aspekty społeczno-ekonomiczne, pojawiły się nowe nurty badawcze związane z masowymi ruchami społecznymi. Z szerokiego wachlarza ruchów politycznych obecnych na polskiej scenie wybrała nurt socjalistyczny. Zainteresowania te zaowocowały szeregiem artykułów i szkiców, a zwieńczenie stanowiła bardzo obszerna monografia pt. *Polski ruch socjalistyczny w Łodzi w latach 1927–1939*, opublikowana w 2001 roku przez Wydawnictwo UŁ. W monografii tej starała się ukazać poczynania działaczy socjalistycznych w pełnym wymiarze i bogactwie aktywności, poczynając od działalności organizacyjnej poprzez polityczną, parlamentarną, samorządową, związkową, kulturalną, edukacyjną, spółdzielczą, sportową i turystyczną, na wydawniczej i popularyzującej wiedzę o przeszłości skończywszy. Monografia została wyróżniona nagrodą Rektora UŁ I stopnia oraz nagrodą Prezydenta miasta Łodzi. Stała się ona najważniejszym osiągnięciem w przewodzie habilitacyjnym, dzięki któremu M. Nartonowicz-Kot uzyskała stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii, specjalność historia najnowsza. W 2004 roku uzyskała stanowisko profesora nadzwyczajnego w Katedrze Historii Polski Najnowszej UŁ.

Z okresu przed habilitacją warto jeszcze wskazać, iż z początkiem lat osiemdziesiątych XX wieku M. Nartonowicz-Kot nawiązała współpracę z Redakcją Słownika Biograficznego Polskiego Ruchu Robotniczego, dla której przygotowała kilkadziesiąt biogramów działaczy polskiego ruchu robotniczego w Łodzi i okręgu łódzkiego, opublikowanych w kolejnych tomach tej serii wydawniczej.

W ostatnich latach, obok problematyki politycznej, w kręgu zainteresowań badawczych prof. M. Nartonowicz-Kot pozostawała szeroko rozumiana biografistyka, badania elit politycznych Drugiej Rzeczypospolitej, problemy związane z samorządem terytorialnym, dzieje nauki i towarzystw naukowych, kultura Polski okresu międzywojennego, tradycja niepodległościowa II RP, kwestia kobieca w XX wieku, badania nad przeszłością Łodzi i regionu Polski Centralnej oraz szeroko pojęta kultura uzdrowiskowa. Przygotowywała monografię poświęconą biografii wybitnego działacza politycznego, zwią-

zanego z ruchem socjalistycznym w dwudziestoleciu międzywojennym – Bronisława Ziemięckiego.

Dorobek naukowy prof. M. Nartowicz-Kot zamyka się liczbą ponad 140 publikacji, w tym osiem monografii autorskich i współautorskich, kilkadziesiąt oryginalnych artykułów zamieszczonych w czasopismach naukowych i monografiach wieloautorskich, a ponadto recenzje, sprawozdania naukowe, hasła słownikowe, redakcja monografii i czasopism. Obok wydanych drukiem dysertacji doktorskiej i rozprawy habilitacyjnej w Jej dorobku naukowym należy wskazać jeszcze na cieszącą się popularnością czytelników monografię pt. *Patroni łódzkich ulic* (współautorstwo Jarosław Kita) oraz książkę *Powstanie styczniowe w Łodzi i w regionie. Studia i materiały* (współautorstwo Karol Jadczyk i Jarosław Kita), a ponadto udział jako autorki i redaktorki w powstawaniu monografii kilku miast i gmin – Konstątnowa Łódzkiego, Główna, Sieradza, Zadzimia.

Swoje ustalenia badawcze prof. M. Nartowicz-Kot prezentowała podczas licznych konferencji naukowych i popularnonaukowych organizowanych w różnych ośrodkach i instytucjach naukowych i kulturalnych. Podejmowała współpracę naukową m.in. z Interdyscyplinarnym Zespołem Naukowo-Badawczym Struktur i Przemian Społecznych Wsi Polskiej XIX i XX wieku, założonym i kierowanym przez wiele lat przez prof. Helenę Brodowską-Kubicz oraz zespołem badającym kwestię kobiecą, kierowanym przez prof. Annę Żarnowską i prof. Andrzeja Szwarca.

Niezmiernie ważną rolę w życiu zawodowym prof. M. Nartowicz-Kot zajmowały zajęcia dydaktyczne i kształcenie młodych adeptów cechu historycznego. W ponad czterdziestoletniej pracy zawodowej prowadziła różnego typu zajęcia dydaktyczne. Wypromowała sześć doktorów, a kolejne dysertacje pisane pod Jej kierunkiem były na ukończeniu. Była recenzentką i członkiem komisji w kilku przewodach habilitacyjnych i doktorskich, również realizowanych w innych ośrodkach naukowych w Polsce. Ponadto pod Jej kierunkiem powstało ponad 130 prac magisterskich i kilkanaście prac licencjackich na kierunkach historia i regionalistyka kulturowa. Promowała także prace dyplomowe z historii i wiedzy o społeczeństwie na studiach podyplomowych.

Realizując pasje naukowe i dydaktyczne, trudno pozostać na uboczu życia organizacyjnego uczelni i własnego środowiska naukowego. Stąd też prof. M. Nartowicz-Kot aktywnie uczestniczyła w pracach na rzecz Instytutu Historii, Wydziału Filozoficzno-Historycznego i Uniwersytetu Łódzkiego. Od 2008 roku do chwili śmierci pełniła funkcję dyrektora Instytutu Historii UŁ, ponadto kierowała Podyplomowym Studium Nauczania Wiedzy o Społeczeństwie. Była członkiem Senatu UŁ z ramienia ZNP, wchodziła w skład kilku komisji uczelnianych i wydziałowych.

W życiu prof. M. Nartowicz-Kot ważne miejsce zajmowało Polskie Towarzystwo Historyczne. Związała się z nim w 1973 roku, gdy podjęła pracę

w UŁ. W 1976 roku zaczęła pełnić obowiązki zastępcy sekretarza naukowego „Rocznika Łódzkiego”. Niebawem objęła funkcję sekretarza naukowego periodyku i pełniła ją przez 21 lat, tj. od 33 do 51 tomu w latach 1983–2003. Jej doświadczenie i umiejętności negocjacyjne spowodowały, że wybrany w 2003 roku Zarząd Oddziału Łódzkiego PTH powierzył Jej funkcję wiceprezesa ds. wydawniczych i obowiązki redaktor naczelnej „Rocznika Łódzkiego”. Pod Jej redakcją ukazało się 12 kolejnych tomów (t. 52–63) w latach 2004–2015. W ciągu 40 lat uczestniczyła w pracach nad 39 tomami spośród wszystkich 63 dotychczas wydanych.

Równocześnie z pracą redakcyjną w „Roczniku Łódzkim”, w 1976 roku podjęła współpracę z prowadzoną pod egidą PTH Olimpiadą Historyczną, najpierw jako członek Komitetu Okręgowego, a od 2004 roku jako jego przewodnicząca i członek Komitetu Głównego Olimpiady. Ponadto przez kilka ostatnich lat przewodniczyła także Okręgowemu Komitetowi Olimpiady pt. *Losy żołnierza i dzieje oręża polskiego*.

Zaangażowanie w pracach PTH – i to na kilku płaszczyznach – przez tak długi czas uzasadniało powierzenie Jej zadania podsumowania działalności OŁ PTH na przestrzeni jego osiemdziesięciu lat istnienia w okresie 1927–2007. Wywiązała się z niego znakomicie jako współautorka i współredaktorka (wspólnie z Alicją Szymczakową) monografii pt. *W służbie historii i społeczeństwa*. W ostatnich kilkunastu latach życia realizowała się również na różnych polach działalności na szczeblu centralnym PTH, najpierw jako członek Komisji Dydaktycznej (2003–2006), następnie członek Sądu Koleżeńskiego (2006–2009), aby w 2009 roku wejść w skład Zarządu Głównego PTH.

Prof. M. Nartonowicz-Kot uczestniczyła także w działalności jeszcze innych instytucji naukowych i społecznych. Od 2002 roku była członkiem Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, uczestnicząc w pracach Wydziału II Nauk Historycznych i Społecznych. Nieco wcześniej, w 1999 roku, podjęła współpracę z Uniwersytetem Trzeciego Wieku w Łodzi i w ostatnich latach kierowała Sekcją Historyczną. Była zaproszona do kilku rad naukowych i programowych czasopism i instytucji kulturalno-naukowych. Przewodniczyła Radzie Naukowej „Muzealnego Rocznika Historycznego” wydawanego przez Muzeum Tradycji Niepodległościowej w Łodzi, jako członek wchodziła w skład Rady Programowej czasopisma „Między Wisłą a Pilicą” (Kielce), Komitetu Redakcyjnego Tomaszowskiego Słownika Biograficznego i „Bibliotheca Thomasoviensis”. Ponadto przewodniczyła Radzie Muzealnej Muzeum im. Antoniego Ostrowskiego w Tomaszowie Mazowieckim.

Prof. M. Nartonowicz-Kot bliska była także działalność związkowa, przez całą karierę zawodową należała do Związku Nauczycielstwa Polskiego i pełniła w nim różne funkcje. Była m.in. wiceprezesem Rady Zakładowej ZNP w Uniwersytecie Łódzkim oraz prezesem Rady Oddziałowej na Wydziale Filozoficzno-Historycznym (od 2006 roku). Reprezentowała związek w różnych uczelnianych i wydziałowych ciałach kolegialnych.

Ogromne zaangażowanie prof. M. Nartonowicz-Kot na różnych polach aktywności ludzkiej zostało wielokrotnie dostrzeżone, nagrodzone i wyróżnione nagrodami i odznaczeniami. Otrzymała dwukrotnie nagrody naukowe Ministra Szkolnictwa Wyższego i Techniki (1983, 1990), naukowe, dydaktyczne i organizacyjne Rektora UŁ (ponad 10-krotnie) oraz trzykrotnie Prezydenta miasta Łodzi (1983, 2002, 2010). Została wyróżniona Honorową Odznaką miasta Łodzi (1988); medalem KEN (2000), który bardzo ceniła; Złotą Odznaką UŁ (2003); medalem „UŁ w służbie społeczeństwu i nauce” (2009); Złotym Medalem za Długoletnią Służbę (2011).

Prof. M. Nartonowicz-Kot zmarła po krótkiej, ale ciężkiej chorobie 26 listopada 2015 roku. Uroczystości pogrzebowe odbyły się 1 grudnia 2015 roku w kaplicy Heinzlów na Cmentarzu Starym przy ul. Ogrodowej w Łodzi. Na tej nekropoli została też pochowana. Na zawsze pozostanie w pamięci przyjaciół, kolegów i współpracowników nie tylko ze środowiska łódzkiego, ale także z różnych krajowych ośrodków i instytucji.

Jarosław Kita